

Dr. sc. IVAN BLAŽEVIĆ, izvanredni profesor
Hotelijskog fakulteta u Opatiji

PRILOG BOLJEM POZNAVANJU JURJA MATIJE ŠPORERA - JEDNOG OD PIONIRA TURIZMA U OPATIJI

UDK: 338.48(497.5)(091)

Primljeno: 27. 08. 1994.

Pregledni članak

Smještena na prisojnoj strani gorskog masiva Učke, koji se dosta strmo ruši prema obali zapadnog Kvarnera, Opatija je tijekom 19. stoljeća zaplovlila u turističke vode. Za buđenje Opatije iz gospodarskog drijemeža i njenu uspješnu turističku promociju najviše su zaslužni Higinij Scarpa, Juraj Matija Šporer, Friedrich Julius Schüller i dr. Theodor Billroth. Dr. Juraj Matija Šporer, rođeni Karlovčanin, dugo je živio i radio u Rijeci. On zarana spoznaje ambijentalne i klimatske pogodnosti Liburnijskog primorja, pa se zalaže za izgradnju Opatije u morsko kupalište i klimatsko lječilište. Sedamdesetih godina prošlog stoljeća dolazi u kontakt s glasovitim austrijskim balneologom dr. Leopoldom Schrötterom, da bi ubrzo nakon toga započeo fenomenalni uspon Opatije. O mogućnostima razvitka kupališnog i zdravstvenog turizma u Opatiji, Šporer je napisao (neobjavljeno) djelo "Inhalation, Seebäder und mechanische Heilkraft, gegen Langenleiden, Skropheln und Obstructionen".

U ovom se radu osvjetljava ličnost Jurja Matije Šporera, poznatog liječnika i znanstvenika, te njegov doprinos počecima razvoja turizma u Opatiji. Prilog je napisan povodom stopedesete obljetnice opatijskog turizma.

Ključne riječi: dr. Juraj Matija Šporer, Opatija, dioničko društvo, morsko kupalište, klimatsko lječilište, vila "Angiolina", zdravstvene komponente klime.

UVOD

Proslava stopedesete obljetnice turizma u Opatiji (1844.-1994.) prigoda je da se prisjetimo osoba koje su dale značajan prilog propulzivnim gospodarskim strujanjima na priobalju zapadnog Kvarnera. Premda se Opatija u pisanim dokumentima spominje daleke 1453. godine, ona dugo ostaje malo i anonimno naselje, skriveno bujnim mediteranskim zelenilom, uz samostan i crkvicu sv. Jakova. Do petog desetljeća 19. stoljeća nije na obzoru postojalo zamjetnijih poticaja koji bi Opatiju, inače u to vrijeme zasjenjenu susjednim Voloskom i njegovim jedrenjacima, izvukli iz stanja letargije. Tada se u relativno kratkom intervalu, od četrdesetih do osamdesetih godina proteklog stoljeća, pojavio "kvartet promotora" koji su uspjeli oblikovati turistički mozaik i lansirati Opatiju na europsku burzu zadovoljstava.

Bili su to: riječki veletrgovac žitom i drvom Higinij Scarpa, koji je 1844. godine podigao vilu "Angiolinu" i dr. Juraj Matija Šporer, koji se založio za uređenje Opatije u morsko kupalište i klimatsko lječilište; potom generalni direktor Južnih željeznica Friedrich Julius Schüller, koji je poslušao savjet klimatologa i balneologa da promicanjem turizma na istočnom podgorju Učke pokuša oživjeti promet na

(pasivnom) kraku željezničke pruge Pivka - Matulji - Rijeka, te dr. Theodor Bilroth, koji je rado boravio u Opatiji i njeno ugodno podneblje preporučivao za oporavak svojim klijentima u Beču. Uspomena na spomenutu četvorku pionira opatijskog turizma čuva se i danas. Jer, vila "Angiolina" svojim arhitektonskim rješenjem i lijepo uređenim parkom (kojem bi pristajalo preimenovanje u Park Higijinja Scarpe) stalna su meta tisuća posjetitelja i šetača. F. J. Schüleru je podignut spomenik, kao i dr. T. Billrothu, a ime J.M. Šporera nosi Umjetnički paviljon u Opatiji.

Slika 1. Zgrada umjetničkog paviljona "Juraj Matija Šporer" u Opatiji

ŽIVOT I DJELO

Dr. Juraj Matija Šporer bio je liječnik, ali se okušao i u književnosti i u turističkoj promociji. Rodio se u Karlovcu 24. veljače 1795. godine. Potječe od obitelji koja je visoko kotirala u društvu za vrijeme Napoleonove vladavine našim krajevima. Nakon što je u Zagrebu završio gimnaziju odlazi u Beč, gdje studira medicinu. Tamo je i doktorirao 1819. godine, obranivši disertaciju "Catarrhus genitalium".²

1 Šporer se u nekim izvorima javlja pod imenom Đuro Matija.

2 Thaller, L.: Povijest medicine u Hrvatskoj i Slavoniji, od godine 1770. do 1850, str. 70, Karlovac 1927.

Službovao je po Hrvatskoj (Karlovac, Bakar, Rijeka, Split), Sloveniji (Ljubljana) i Austriji (Klagenfurt). Među njegovim stručni mradovima izdvaja se knjiga "Über die Aufhebung der Sanitätsreserven". Osim u sanitetu Šporer je objavio brojne članke o infekcijama, ugrizu zmije, koleri, revakcinaciji, karanteni, ljekovitim vodama Koruške itd. Zatim, sastavio je program za otvaranje "Zavoda za kretene". Juraj Matija Šporer, kolikogod bio poznat i priznat, imao je nekoliko neispunjenih želja u svome životu. To su:

1. nije bio primljen za profesora bečkog Sveučilišta (1842.),
2. nije uspio u pokušaju osnivanja medicinskog fakulteta u Ljubljani (1848.),
3. nije prihvaćen za osobnog liječnika hrvatskog bana Josipa Jelačića.³

Poslije trećeg neuspješnog pokušaja smiruje se u Rijeci (1851.) gdje je i umro u dubokoj starosti. 1. kolovoza 1884. godine. Šporerovi memoari, tiskan 1863. godine, nose naslov "Odaziv iz prošlosti". Njegovi književni radovi ponekad su potpisani pseudonimom J. M. Špor ili Jura Matić Šporer. Kao rodoljubac još 1818. godine u Beču uspijeva ishoditi dozvolu za izdavanje novina "Oglasnik ilirski", da bi pet godina kasnije u svom rodnom gradu pokrenuo "Almanah ilirski". Pisao je drame i romane.⁴

Kako je već spomenuto, Juraj Matija Šporer je ugradio dragocjen kamenčić u povijesni mozaik opatijskog turizma. Povremenim navraćanjem u Opatiju, koja je izgradnjom prve turističke kuće postala blagdansko izletište imućnijih Riječana, Šporer rano spoznaje ambijentalne prednosti i klimatske blagodati toga zapadnokvarnerskog priobalja. On se već 1859. godine bavio mišlju o osnivanju poduzeća za izgradnju Opatije u morsko kupalište i klimatsko lječilište. Tijekom 1876. stupa u kontakt s glasovitim austrijskim balneologom dr. Leopoldom Schrötterom, čije su se posudbe o turističkoj pogodnosti (nekog mjesta) izuzetno cijenile. Koliko je suradnja sa Schrötterom bila plodonosna najbolja ilustrira podatak da je Juraj Matija Šporer već naredne (1877.) godine pozivao na osnivanje dioničkog lječilišnog društva, da bi 1878. godine nadležnom Ministarstvu u Beču uputio molbu za podizanje lječilišno-balneološkog zavoda u Opatiji.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Fenomenalni iskorak Opatije u turizam, učinjen sredinom osamdesetih godina minulog stoljeća, poglavito prodorom kapitala društva Južnih željeznica, samo potvrđuje nastojanja i dalekovidnost dr. Jurja Matije Šporera. Prvi hoteli, "Kvarner" (1884.) i "Stephanie" (1885.), predstavljali su solidnu startnu osnovu smještajne infrastrukture koja se kasnije proširivala mnogobrojnim objektima zavidna standarda. Osobiti impuls Opatija dobiva 1889. godine, kada je službeno proglašena primorskim klimatskim lječilištem. Na svom brzom razvojnom putu do sredine 1914. godine ova je ekskluzivna zimovališno-kupališna destinacija popularno nazivana: "grad hotela, vila i parkova", "prirodni sanatorij" (jedan od najvećih na Mediteranu), "jadranska Nica" i "zimski Beč". Dva potonja naziva nedvojbeno kazuju da je Opatija bila vodeće turističko mjesto na istočnom Jadranu, da se glavna sezona

3 Izvor isti, strana ista kao pod rednim brojem 2.

4 Drame: Kastriot Skenderbeg, Edipos i Lijek za objesnu ženu, a roman: Strast i bludnja.

odvijala tijekom hladnog dijela godine (od Božića do Uskrsa), te da se izdašno vrelo gostiju nalazilo u metropoli Austro - Ugarske Monarhije. S 54 696 registriranih posjetitelja 1912. godine, Opatija se nalazila daleko ispred Dubrovnika i svih ostalih rivala.

Između dva svjetska rata turizam Opatije zapada u duboku krizu. Za četvrt stoljeća talijanske vladavine nije sagrađen ni jedan hotel, usporeni su ranije uhodani turistički tokovi iz podunavskih zemalja, izgubljen je status klimatskog lječilišta, prebačena je glavna sezona sa zimskog na ljetno razdoblje, prorijeđena je klijentela visoke potrošne moći i zaoštrena konkurencija starih i novih turističkih odredišta. Međuratna stagnacija ujedno je za Opatiju značila gubitak jadranskog turističkog primata.

Izvjeseo vrijeme iza drugoga svjetskoga rata, koristeći komparativne prednosti prometno-geografskog položaja i naslijeđenu hotelijersku ponudu, Opatija upire snage i angažira potencijale u želji da povрати izgubljenu poziciju i laskav epitet vodećeg žarišta na istočnoj obali Jadrana. Međutim, utakmica je izgubljena zamahom masovnog turizma koji se snažno razvio u ljetovalištima s više prostora za izgradnju hotelskih objekata i sportsko-rekreacijskih sadržaja. Suvremena Opatija se oslanja pretežno na selektivne oblike turizma, kao što su: kupališni, zdravstveni, kongresni i nautički turizam. Iako sučeljena s problemima, među kojima se izdvaja zastarjelost infrastrukturnih objekata, Opatija uspijeva držati osrednji tempo razvoja i relativno visoko mjesto na rang-listi turističkih ostvarenja naših jadranskih destinacija. Njeni noviji rezultati se temelje na kvaliteti svekolikog turističkog proizvoda i umješnoj prilagodbi zahtjevima tržišta.

Specifičan hod Opatije, dugačak jedno i pol stoljeće, oslikava odebljale turističke korijene i promjenjivost arhitektonskih stilova, prolaznost vremena i političkih tvorevina. Na sreću ostaje neprocjenjiva višeznačna funkcija turizma i spomen na osobe koje su pridonijele da Opatija izroni iz anonimnosti i uzleti među najelitnije odmorišne postaje Starog kontinenta.

Literatura:

1. Blažević, I.: Opatija - razvoj turizma i njegov utjecaj na transformaciju naselja, Radovi Instituta za geografiju Sveučilišta u Zagrebu, sv. 13, Zagreb 1976.
2. Iešić, F.: Đuro Matija Šporer, Rad JA 1918, knj. 218, Zagreb 1918.
3. Šicel, M.: Đuro Matija Šporer, Jugoslavenska enciklopedija, sv. 8, Zagreb MCMLXXI.
4. Thaller, L.: Povijest medicine u Hrvatskoj i Slavoniji, od godine 1770. do 1850, Karlovac 1927.

Summary

A CONTRIBUTION TO A BETTER UNDERSTANDING OF JURAJ MATIJA ŠPORER - ONE OF THE PIONEERS OF TOURISM IN OPATIJA

Situated at the foot of the Učka mountain and surrounded by an attractive scenery Opatija gradually became a well known seaside resort in the course of the 19th century. The distinguished scholars deserving merit for having promoted its touristic image are Higinij Scarpa, Juraj Matija Šporer, Friedrich Julius Schuler and dr. Theodor Billroth.

Born in Karlovac, Dr. Juraj Matija Šporer lived and worked for a long time in Rijeka. Even at an early stage of the development of tourism in the Liburnia region, he was well aware of Opatija's natural attractions and diversified advantages of a particularly mild climate suitable for turning it into a summer seaside resort and a spa. Around 1870 he established contacts with a famous Austrian balneologist dr. Leopold Schrotter. This encounter is regarded as a cornerstone of Opatija's further development. Dr. J.M. Šporer is the author of an interesting yet unpublished book *Inhalation, Seebader und mechanische Heilcraft, gegen Langenleiden Skropheln und Obstructionen* dealing with the growth of health tourism in Opatija.

Key words: Dr. Juraj Matija Šporer, Opatija, joint stock company, seaside resort, SPA, villa "Angiolina", healthy climate.